

เทศน์เช้า วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะเนาะ ตั้งใจฟังธรรม ฟังธรรมเพื่อ เห็นใหม่ ธรรมะสอนว่าให้มองโลกในแง่ดี ถ้าเรามองโลกในแง่ดี เรามองโลกบวก ถ้ามองโลกบวก เราจะไม่เอาพิษเอาไฟใส่ตัวเรา ถ้าเรามองโลกในแง่ดี ถ้ามองโลกในแง่ดี เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร เราจะไม่จองเวรจองกรรมต่อใคร เรามองคน มองคนในแง่ของคุณงามความดี

แง่ของความดี นี้พูดถึงธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แต่การดำรงชีวิตของเราละ การดำรงชีวิตของเรา เราต้องมีความฉลาด ถ้าเรามีความฉลาด เราต้องทันกับสังคม ในสังคมเราจะมีจุดยืนของเราได้ นี้ถ้าเรามีจุดยืนของเราได้

ถ้าไม่มีการฝึกฝน สิ่งที่เราว่ามองโลกในแง่ดี สิ่งใดที่เกิดขึ้น ถ้าเรารู้เท่ารู้ทันแล้วเราวางของเราได้ สิ่งนี้จิตใจจะร่มเย็นเป็นสุขมาก แต่จิตใจของเราที่มันมีความเร่าร้อนอยู่นี้เพราะอะไร เพราะมันกระทบกระเทือนหัวใจของเรา สิ่งใดกระทบใจแล้วเราจะเก็บสะสมไว้ในใจ แล้วมันจะมีความทุกข์ความยากมาก ความทุกข์ความยากมันแผดเผาเรา ธรรมะจะมาเจือจานตรงนี้

ในการที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ คนเป็นมนุษย์จะมีคุณงามความดีได้ คนที่มีบารมี เพราะเขามีการเสียสละ เขามีคุณงามความดีของเขา สร้างคุณงามความดี นี้กลิ่นของศีลหอมทวนลม ทุกคนอยากให้มีคนนับหน้าถือตา มีความเชื่อถือ แต่เราไม่มีบารมี บางคนไม่มีบารมี อยู่โดยตัวคนเดียว ไม่มีใครสนใจเลย แต่ถ้าคนมีบารมี เห็นใหม่ คนมีบารมีเพราะอะไรล่ะ เพราะจิตใจเขากว้างขวาง จิตใจของเขา เขาทำประโยชน์กับสังคม ประโยชน์กับคนอื่น เขาถึงจะมีบารมีของเขาขึ้นมา ถ้ามีบารมีขึ้นมา สิ่งนี้ถ้ามันทำได้เพราะเหตุใดล่ะ? ทำได้เพราะว่าจิตใจของเขา เขามีคุณธรรมในใจของเขา ถ้าเขามีคุณธรรมในใจของเขา ฟังธรรมๆ เพื่อเหตุนี้ไง

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรามองโลกในแง่บวก ถ้ามองโลกในแง่บวก ด้วยความไร้เดียงสา สิ่งนั้นใช้ไม่ได้ มองโลกในแง่บวก เราไม่ใช่ไร้เดียงสา เรามองโลกในแง่บวก

เพราะเรารู้เท่ารู้ทันแล้ววางไว้ ธรรมะเหนือธรรมชาติ เหนือธรรมชาติเพราะมันรู้เท่าทันธรรมชาติ แล้ววางธรรมชาติไว้ ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติเราก็เรียกร้องเอา เราก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง เราก็อยู่กับเขา เราก็ต้องการเป็นแบบนั้น เห็นไหม

เรารู้เท่าธรรมชาติ ฝนตกแดดออก เราก็เข้าใจได้ ถ้าฝนตกแดดออก เห็นไหม คุณติ ขาวนา เวลาเขาเก็บเกี่ยวข้าว เขาก็ต้องการฝั่งแดดของเขา เขาก็ไม่ต้องการให้ฝนตก พอฝนตกขึ้นมา ข้าวเขาจะเก็บขึ้นมาแล้ว นี่ฝนตกแดดออกเราก็เข้าใจได้ แต่เข้าใจได้ เขาก็เก็บของเขา เขาก็ดูแลของเขา เพราะอะไร ฝนตกแดดออกเราเข้าใจได้ แต่ถ้าไม่ไว้เดียงสา ฝนตกแดดออกมันก็ไม่พอใจ เอาแต่ใจตัวเอง แล้วตัวเองก็ไม่ปรับตัวเองให้เข้ากับฤดูกาล มันจะไปอยู่ได้อย่างไรละ

เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร มองคนในแง่บวก แต่ก่อนจะแง่บวกมันต้องมีการฝึกฝน ถ้าเราฝึกฝนขึ้นมา เราฝึกฝนคุณงามความดีของเรา เราทำคุณงามความดีของเรา คุณงามความดีของเราไม่ต้องทำเพื่อใครเลย คุณงามความดีทำเพื่อเรานี่ ถ้าใครทำเพื่อเรา จิตใจมันเข้มแข็ง ถ้าจิตใจเข้มแข็ง มันรู้เท่าขึ้นมา มันเข้มแข็งมันทำอะไรก็ได้

แต่ถ้าจิตใจมันอ่อนแอ คุณงามความดี ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่ของเรา เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พ่อแม่เป็นคนทำคุณงามความดี พ่อแม่เป็นคนดี ลูกขึ้นมา ลูกมันต้องพัฒนาขึ้นมา ถ้ามันมีจุดยืนขึ้นมาได้ อภิสัตบุตฺร บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ละ บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ เราทำของเราไป ทำคุณงามความดีนี้ทำเพื่อเรา ไม่ต้องทำเพื่อใครเลย คุณงามความดี นี่คนที่มีการมีแบบนี้

คนที่ไม่มีบารมี อยากทำๆ อยากให้คนนับหน้าถือตา...นับหน้าถือตามันเรื่องของเขา นี่พูดถึงว่ามันอยู่ที่การฝึกฝนไง

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง นี่ปริยัติ เราศึกษาแล้ว เราทำคุณงามความดีของเรา มันจะขาดตกบกพร่องไป มันเป็นจิตตะนะ เด็กบางคน เห็นไหม อยากรู้ก็แล้วแต่เขาดีด้วยหัวใจของเขา เขามีเมตตาของเขา เด็กบางคนเกิดมาเขาเป็นอย่างนั้น ในเมื่อเด็กมันเป็นอย่างนั้น เราก็ต้องดูแลของเรา

ทุกคนเป็นพ่อเป็นแม่ ความรักของพ่อแม่สะอาดบริสุทธิ์นะ ความรักของพ่อแม่ พ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของคุณ แล้วถ้าลูกเราเกิดมาละ เกิดมาถ้าเป็นอภิชาติบุตร เราก็มีความสมความปรารถนา ถ้าเกิดมาแล้วมีปัญหาขึ้นมา เราก็ต้องดูแลของเราไปนั่นละ นี่เรื่องผลของวิญญูณะนะ

ทีนี้เรื่องธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าละ เราจะฝึกหัดของเรา ถ้าเราฝึกหัดของเรา เราฝึกหัดเพื่อหัวใจของเรา ถ้าเราฝึกหัดเพื่อหัวใจของเรา มันจะดีมาจากภายใน ถ้ามันดีจากภายใน มันดีของเรา แล้วมันมีความสุขของเรา

ความลับไม่มีในโลก ทุกคนรู้ดีรู้ชั่วหมดคนนะ ถ้าเราทำคุณงามความดี มีความสุจริตใจ มันจะเข้าที่ไหนดก็ได้ คือ ถ้ามีศีลสะอาดบริสุทธิ์ จะเข้าสังคมไหนมันก็สบายอกสบายใจนะ แต่ถ้าเราขาดตกบกพร่อง เราเข้าไปที่สิ่งใดเราไม่กล้าทำ เราเข้าไป มันมีผลของมัน

เรารักษาที่นี้ ถ้าจิตใจของเราที่นี้ มันเป็นประโยชน์กับเราที่นี้ เห็นไหม กลิ่นของศีลหอม ทนลม กลิ่นของคุณงามความดีมันสร้างบารมีของเราขึ้นมาเอง นี่ถ้าสร้างขึ้นมาจาก

กลิ่นของความทุจริต กลิ่นของสิ่งที่เหม็นเน่าคลุกเคล้าไป ทุกคนไม่ปรารถนา ทุกคนไม่ต้องการ ถ้าทุกคนไม่ต้องการ นี่พูดถึงความลับไม่มีในโลก พูดถึงความจริงใจ ช้างตายทั้งตัวเอาบัวมาปิดไว้ ทำสิ่งใดไว้แล้วก็จะปิดกลบเกลื่อนไว้ ปิดไว้

มันกลบเกลื่อน มันปิดไว้ มันได้ชั่วคราวเท่านั้นแหละ มันเป็นความจริงไปไม่ได้ นี่พูดถึงกลิ่นของโลกนะ พูดถึงของสสาร แต่เรื่องของหัวใจละ อวิชชาอุปจยา สงฺขารา สงฺขาราอุปจยา วิญญานํ เพราะความไม่รู้ของเรา เราถึงได้ทำความผิดพลาดของเรา

คูสิ มาประพฤติปฏิบัติกัน ทำคุณงามความดี ทำสมาธิ ศีล สมาธิ ปัญญา เวลาปัญญาเกิดขึ้นมา หลวงปู่คลุ้ยบอกไว้ “สิ่งที่เห็นจริงไหม เวลาจิตสงบแล้วเห็นจริงไหม? จริง แต่ความเห็นนั้นจริงหรือไม่จริง? ไม่จริง” สิ่งที่เห็นจริง แต่ความเห็นนั้นไม่จริง ไม่จริงหรือ? ไม่จริงเพราะอะไร ไม่จริงเพราะเรายังมีอวิชชา เรายังไม่รู้ของเรา

แต่ถ้ามันจะเป็นความจริงของเราขึ้นมาละ ถ้าความเป็นจริงของเราขึ้นมา เห็นไหม เราทำศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าศีลของใคร นี่ความรู้ได้เพียงสา ไรวุทธิภาวะ ทำสิ่งใดขึ้นมา เห็นสิ่งใดขึ้นมา จิตใจมันอ่อนแอ มันก็เชื่อตามนั้นไป ถ้าเชื่อตามนั้นไป

เขาเห็นของเขาจริงๆ นะ เห็นไหม ที่หลวงปู่มันบอก “แก้จิตนี้แก้ยากนะ ผู้เฒ่าจะแก้วะ ผู้เฒ่าจะแก้วะ”

เพราะผู้เฒ่าก็ได้เห็นอย่างนั้นมา ผู้เฒ่าก็ได้ฝึกพลาดมา ผู้เฒ่าก็ล้มลุกคลุกคลานมา คนเราปฏิบัติขึ้นมามันจะล้มลุกคลุกคลานของมันมา เห็นไหม เราวางสิ่งนั้นไว้ รู้สิ่งใดแล้ววางไว้ แล้วพัฒนาจิตเราให้เข้มแข็งขึ้นไป มันจะรู้ของมันขึ้นมา นี่ถ้ารู้ของมัน

“เห็นจริงไหม? จริง แต่ความเห็นนั้นไม่จริง” ไม่จริงเพราะอะไร ไม่จริงเพราะมันไม่มีเหตุผลรองรับ มันไม่มีความเป็นจริงของมันรองรับ ถ้ามีความจริงของมันรองรับ ถ้ามันใช้ปัญญาเข้าไปแยกแยะขนาดไหน

คุณสิ เวลาหลวงตาท่านเทศน์ว่า การ ท่านบอกว่า ยิ่งทำลายยิ่งสะอาด ยิ่งทำลายยิ่งสว่างไสว ยิ่งทำลายยิ่งสะอาดบริสุทธิ์

ยิ่งทำลาย ของทางโลกเป็นวัตถุยิ่งทำลายมันก็หายไปเลยใช่ไหม หัวใจนี้เป็นนามธรรม ยิ่งสะอาด ยิ่งซัดยิ่งฟอกมันยิ่งสะอาด แต่พอเราดูเห็นสิ่งใดมันไม่กล้าแตะเลย มันถนอมรักษาไว้

เวลาจิตของหลวงตา ท่านบอกว่าเวลาท่านพิจารณาของท่านไป “ทำไมจิตของเรามันมหัศจรรย์ขนาดนี้ มันสว่าง มันส่องไสขนาดนี้ เวลามองไปทะลุภูเขาเลากา โลกนี้มันเรืองแสงหมดเลย จิตมันทะลุไปได้หมดเลย ทำไมมันมหัศจรรย์ขนาดนี้ ทำไมมหัศจรรย์ขนาดนี้” นี่ความมหัศจรรย์ของจิตของท่านนะ

นี่ธรรมะมาเตือนเลยนะ ท่านบอกว่าธรรมะ ธรรมของท่าน บุญกุศลของท่าน “สิ่งที่มันสว่างไสวมันต้องมีจุดเริ่มต้น จุดและต่อมของความสว่างไสว”

ความสว่างไสวนี้มันมาจากฟ้า จากที่ไหนล่ะ ความสว่างไสว เห็นไหม คุณสิ พระอาทิตย์ส่องแสงมา พระอาทิตย์ต้องหมดอายุของมัน มันสว่างไสวมาจากไหน? มันเกิดมาจากจุดและต่อมนั้น สิ่งที่ว่ามหัศจรรย์ๆ มันเห็นไป มันทะลุไปหมดเลย ตัวเองชมสมบัติตัวเอง เราดูเราเห็นของเราขึ้นมาแล้วมันมหัศจรรย์ ทำไมจิตของเรามันมหัศจรรย์ขนาดนี้

แล้วศึกษามาใช่ไหม ศึกษารมมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “มันเว้งมันว่าง นิพพานมันว่างไปหมด” ก็ศึกษามา ศึกษามันก็ศึกษามาเป็นทฤษฎี พอมันเป็นจริงขึ้นมาใน หัวใจ โอ้โฮ! มันมหัศจรรย์มาก นี่ขนาดมหัศจรรย์ เห็นไหม

“สิ่งที่เห็นจริงไหม? จริง แต่สิ่งนั้นไม่จริง”

หลวงปู่ดูลย์บอกว่าเวลาารู้เวลาเห็นสิ่งใด เห็นนิมิตจริงไหม? จริง เห็นจริงๆ แต่สิ่งนั้นไม่จริง สว่างไสว มันรับรู้ได้ มันส่องใสของมันได้ มันเกิดจากอะไร? เกิดจากจุดและต่อม ธรรมะมา เตือนท่านถึงได้ย้อนกลับไป ย้อนกลับไปจุดและต่อมนั้น

พอไปทำลายจุดและต่อม ภาวสวะ ที่ไหนมีจิต ที่นั่นมีภพ ที่ไหนมีภพ ที่นั่นมีการกำเนิด ที่ไหนมีภพ มันก็สว่างไสวไปจากที่นั่น พอไปทำลายตรงภาวสวะ ทำลายภพทั้งหมด ความสว่างไสว นั้นเหมือนกองขี้ควาย สิ่งที่อยู่ที่เห็น ที่มหัศจรรย์ขนาดนั้นมันสลัดทิ้ง มันสลัดทิ้งสิ่งที่อยู่ที่เห็น มันทำลายตัวมันเอง ทำลายสิ่งที่ยังจะเกิดขึ้น นี่สิ่งที่มันทำลายจากภายใน ถ้ามันทำลายจากภายใน เพราะมันเข้าใจสิ่งนี้

ที่ว่าหลวงปู่ท่านบอกว่า “แก้จิตนี้แก้ยากนะ แก้จิตนี้แก้ยาก” เพราะครูบาอาจารย์ต้องผ่านประสบการณ์อย่างนี้มา

จากสติเราก็มารู้ว่ามหัศจรรย์แล้ว ใครมีสติมีปัญญาขึ้นมามันจะรู้เท่าทันหัวใจของตัวเอง จากที่ว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ใครเขาทำอะไรเราจับไม่ได้ มันสะเทือนหัวใจไปหมดเลย เพราะอะไร เพราะเราไม่ได้ฝึกฝน แต่ถ้าเราฝึกฝน เรารู้เท่าทันหัวใจของเราแล้ว เขาทำอะไรเขาทำเพื่อ เวิร์กรรมของเขาทั้งนั้นเลย ใครทำอะไร ทำเพื่อคนอื่น เขาทำลายตัวเขาเอง นี่ก็เหมือนกัน เขาทำสิ่งใดที่กระทบกระเทือนเรา เขาสร้างเวรสร้างกรรมทั้งนั้นแหละ แต่ถ้าเราไม่ได้ฝึกจิตใจของเรา เราทนสภาวะแบบนี้ไม่ได้

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเราศึกษามาเป็นประเพณีวัฒนธรรม แต่เวลาเราฝึกหัด เราประพฤติปฏิบัติของเรา เราทำของเราเข้าไป มันรู้เท่าทันของมันเข้าไป มันพิจารณาของมันเข้าไป นี่เพราะมีการฝึกฝน ฝึกฝนให้จิตใจมันเข้มแข็งขึ้นมา ให้จิตใจมีการกระทำของมันขึ้นมา

ถ้าทำขึ้นมาแล้ว เวลามันไปทำลายจุดและต่อม ทำลายทวารวะ ทำลายภพ มันรู้เท่าทั้งหมด มันปล่อยวางทั้งหมด พอมันปล่อยวางทั้งหมด สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องดับเป็นธรรมดา มันเป็นเรื่องธรรมดาของมัน ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติมันก็หมุนเวียนเป็นธรรมชาติของมัน การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์เวียนไปในวัฏฏะมันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่งเหมือนกัน เรื่องกิเลส เรื่องความชั่ว ความชั่วก็เป็นธรรมชาติของความชั่ว ความดีก็เป็นธรรมชาติของความดี ความดีความชั่วแล้วแต่คนจะเลือก เห็นไหม

แต่ถ้าจิตใจเราได้ฝึกฝนแล้ว มีสติแล้ว มันไม่ไป มันไม่ไปทางนั้น มันจะไปแต่ทางดี จะไปแต่ทางดี ทางดีเพราะอะไร ทางดีเพราะว่าสิ่งที่เรามาเกิดเป็นมนุษย์ นี้มนุษย์สมบัติ จิตเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะนี้มหาศาล เพราะเราได้สร้างสมบัติของเรา เราถึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์นี้เป็นอริยทรัพย์ อริยทรัพย์เพราะอะไร เพราะมนุษย์มีสมมอ มนุษย์มีกฎหมายรองรับ มนุษย์มีการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์มีการสร้างโลกนี้เจริญมหาศาลเลย แล้วมนุษย์ถ้ามีสติปัญญาย้อนทวนกลับกระแสเข้าไป

ปัญญาที่เป็นวิชาชีพ ปัญญาที่เป็นวิทยาศาสตร์ เราสร้างโลกขึ้นมา สร้างคุณภาพชีวิตของเราเพื่ออยู่กับความสุขสบายขึ้นมา ถ้าใครมีสติปัญญา มันทวนกระแสกลับไปหัวใจ คึงความคิดส่งออกทั้งหมดกลับมาสู่ตัวมัน นี่ถ้ากลับสู่ตัวมัน

แล้วถ้าเกิดสมาธิ เกิดความตั้งมั่นของมัน แล้วเกิดปัญญาขึ้นมา เห็นไหม ปัญญาอย่างนี้ ภาวนามยปัญญา ปัญญาในพระพุทธศาสนา มันจะเข้ามา เข้ามาสำรวจกายอวิชชา สิ่งที่ว่า เป็นธรรมชาติๆ จะเป็นกุศลก็เป็นธรรมชาติ อกุศลก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง แต่เพราะมีสติปัญญา มันเลือก มันแยกมันแยะแล้วมันจะไม่ไปทางอกุศลแล้ว

แต่ถ้ามันอยู่กับโลก เกิดมามีอริยทรัพย์ มีสติมีปัญญา มีวิชาชีพ สถานะทางสังคม ทำสิ่งใดก็เป็นประโยชน์กับโลกนี้ สร้างอำนาจวาสนาบารมี แต่สร้างอำนาจวาสนาบารมีมันก็ตายไปด้วยผลของวัฏฏะ แต่ถ้าเราพิจารณาของเราย้อนกลับมา มันทำลายวัฏฏะเป็นวิวัฏฏะ

ทำลายวัฏฏะ เห็นไหม สิ่งที่มีอยู่แล้ว วัฏฏะมันมีอยู่แล้ว จิตกำเนิดในวัฏฏะนี้ ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ มันเวียนว่ายตายเกิดอย่างนี้ แล้วเรามาหัก หักวัฏฏะให้เป็นวิวัฏฏะหักที่ไหน วัฏฏะมันอยู่อย่างนั้น กามภพ รูปภพ เรื่องเทวดา อินทร์ พรหมของเขาอยู่โดยธรรมชาติของเขาอย่างนั้น มนุษย์ก็มีธรรมชาติของเขาอยู่อย่างนี้ นรกก็มีของมันอยู่อย่างนี้ จิตนี้เวียนว่ายตายเกิดได้สถานะไป

อยู่ภพชาติใด เวลามันทำลายวิญญูะมันก็มาทำลายภวาสวะ ทำลายภพ ทำลายผู้ที่จะไปเกิด ทำลายผู้ที่จะเป็นไปนี้ นี่ถ้าทำลายตรงนี้จบสิ้นกระบวนการของมัน เห็นไหม

สิ่งที่ว่าเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร แม้แต่ตัวตนมันก็ไม่จองเวร มันไม่มีสถานที่จะให้ใครมาทำร้าย ใครมาทำลายทั้งหมดอยู่แล้ว แล้วมันจะไปจองเวรใครล่ะ ฉะนั้น สิ่งที่เขาทำ ใครทำก็แล้วแต่ มันเป็นการสร้างเวรสร้างกรรมของเขา แต่ขณะที่จิตใจเรายังอ่อนแออยู่ เรามองโลกในแง่บวก มองด้วยคุณงามความดี คุณงามความดีของเราเพื่อให้หัวใจเราร่มเย็น เพื่อให้มีโนวินญญาณมโนกรรม สิ่งที่เกิดการกระทำให้มันย่ำคิดย่ำทำ ให้มันมีจิตนิสัยของมันไป เห็นไหม เราแก้ไขที่นี้ เราดูที่นี้ เราวางไว้ตามความเป็นจริงที่นี้

ฉะนั้น สิ่งในโลกเป็นไปๆ ผิดชอบชั่วดีทุกคนรู้อยู่ เพียงแต่ว่าทุกคนจะคิดได้มากได้น้อย ได้มากได้น้อยคือจิตใจของคนสูงส่งขนาดไหนมันก็เห็นด้วยความละเอียดรอบคอบ จิตใจคนปานกลางก็เห็นเท่านั้น จิตใจคนต่ำต้อย อะไรก็ได้ขอให้เป็นประโยชน์กับเขา เห็นไหม เราพัฒนาใจของเราเพื่อประโยชน์กับเรา

มองโลก มองโลกให้เข้าใจเท่าทันโลก แล้ววางโลกนั้นไว้ เราอยู่กับโลก เราเกิดมาเราปฏิเสธไม่ได้หรอก สังคมเราปฏิเสธไม่ได้ เราต้องอยู่กับเขา แต่เราอยู่กับเขาแล้ว ถ้าเราทันแล้ว นี่สภาพกรรม เวรกรรม ผลของวิญญูะทำให้เราเกิดร่วมภพร่วมชาติ

เราดูสภาวะแบบนั้น แล้วธรรมะย่อมชนะอธรรม ความดี ความสุจริต ความสุจริตมันคงทนต่อการพิสูจน์ ความทุจริตมันไม่คงทนต่อการพิสูจน์ มันเผชิญกับความพิสูจน์ไม่ได้ ฉะนั้น ธรรมะย่อมชนะอธรรมที่นี้ ถึงเวลาแล้วสังฆธรรม สังฆธรรมต้องเป็นความจริง ความจริงจะเป็นสิ่งที่ไม่ตาย แล้วเรารักษาใจของเรา รักษาที่นี้เพื่อหัวใจของเรา ไม่ต้องรุ่มร้อนไปกับโลกจนเกินไปนัก เอวัง